

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Några elevers syn på mobbning

En jämförande studie mellan några elevers uppfattning av mobbning och den allmänna uppfattningen baserad på Olweusprogrammet

Aida Ibrakovic

Jesper Pehrson

LAU 350

Handledare: Sten Båth

Examinator: Staffan Stukát

Rapportnummer: VT07-2611-172

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen 41-60 poäng/ 61-80 poäng

Titel: Några *elevs* syn på mobbning. En jämförande studie mellan några elevs uppfattning av mobbning och den allmänna uppfattningen baserad på Olweusprogrammet

Författare: Aida Ibrakovic & Jesper Pehrson

Termin och år: Vårterminen-2007

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Sten Båth

Examinator: Staffan Stukát

Rapportnummer: VT07-2611-172

Nyckelord: mobbning, elevsyn, konflikt, Olweusprogrammet

Syfte	Vi anser att mobbning hör till den allvarligaste problematiken på skolan och forskning kring den baseras alltför ofta på den s.k. allmänna uppfattningen. Därför vill vi i denna uppsats uppmärksamma elevernas egna uppfattningar kring problemet för att se hur de skiljer sig från den allmänna uppfattningen. Den allmänna uppfattningen företräds i detta fall av Olweusprogrammet.
Huvudfråga	-Hur uppfattar eleverna mobbning? -Vilka är de centrala budskapen i Olweusprogrammet? -Hur överrensstämmer elevernas uppfattning om mobbning med programmets budskap?
Metod och material	Vi har använt oss av en kvalitativ metod i vår undersökning, där vi har intervjuat sex elever i åk 6, för att ta reda på deras uppfattning av mobbning. Deras svar har vi i sin tur tillämpat på textanalysen av Olweusprogrammet, där vi har använt oss av samma kategorier som användes i analysen av svaren.
Resultat	Vi har i vår studie kommit fram till att det finns markanta skillnader mellan elevernas egna uppfattning om mobbning och den mobbning som Olweus behandlar i sitt program men det finns också stora likheter. Bland annat är programmets och elevernas syn på vad mobbning är delvis lika.
Betydelse för läraryrket	Denna forskning har en mycket stor betydelse för oss blivande lärare, då mobbning är något som alla lärare kommer att komma i kontakt med under sitt yrkesliv. Att kunna ta itu med den förutsätter att man känner till hur ens egna elever tycker och tänker om den, då vi har visat att det finns tydliga skillnader på den syn som elever har och den som vuxna har.

Förord

Vi är medvetna om att den verklighet som vi är på väg ut i är en konfliktfylld och komplicerad tillvaro. Vi är inte förberedda men vi har viljan att lära oss mer. Det var ansatsen inför denna uppsats då vi kände ett behov att utveckla våra kompetenser inför den stundande skolstarten.

Vi har arbetat mestadels uppdelat på grund av praktiska skäl. Aida hade hand om elevintervjuerna samt bearbetning av dessa medan Jesper hade hand om Olweusprogrammet samt bearbetning av denna. Vi genomförde de övriga delarna av arbetet gemensamt.

Aida & Jesper

Innehållsförteckning

1.	INLEDNING	6
1.1	Syfte och frågeställningar	7
1.2	Avgränsningar	7
2.	LITTERATURGENOMGÅNG	7
2.1	Definition av mobbning	7
2.2	Vad styrdokumentet säger om mobbning	8
2.3	Mobbningens aktörer	10
2.4	Drivkrafterna bakom de mänskliga attityderna	12
2.5	Att kommunicera	13
2.6	Att hantera barns negativa attityder i skolan	14
2.7	Översikt över teorier om orsakerna till mobbning	16
3.	METOD	17
3.1	Val av metod	17
3.2	Urval	17
3.3	Datainsamling	18
3.4	Genomförande	18
3.5	Etiska hänsyn	20
3.6	Tillförlitlighet	20
4.	RESULTAT	21
4.1	Sammanställning av de intervjuades svar	21
4.1.1	Mobbning är taskigt	21
4.1.2	En gång är ingen gång, två gånger är för mycket	22
4.1.3	Hur synlig är mobbning	23
4.1.4	Den typiska mobbaren och dess offer	23
4.1.5	Vilka är orsakerna	24
4.1.6	Att våga ingripa - hos vem ligger ansvaret	25
4.2	Sammanställning av de centrala budskapen i Olweusprogrammet	26
4.2.1	Lärarens roll	26
4.2.2	Reglernas roll	28
4.2.3	Vad är mobbning och vad det beror på	30

5.	ANALYS AV RESULTATET	31
5.1	Analysen av elevsynen	31
5.1.2	Synen på mobbning	31
5.1.3	Synen på orsakerna till mobbning	32
5.1.4	Synen på elevens och lärarens ansvar	32
5.2	Analys av synen på mobbning i Olweusprogrammet	33
5.2.1	Synen på mobbning	33
5.2.2	Synen på orsakerna till mobbning	34
5.2.3	Synen på elevens och lärarens ansvar	34
6.	AVSLUTANDE DISKUSSION	35
6.1	Hur överensstämmer elevernas uppfattning med programmets budskap	35
6.1.1	Synen på mobbning	35
6.1.2	Synen på orsakerna till mobbning	36
6.1.3	Synen på elevens och lärarens ansvar	37
6.1.4	Förslag på vidare forskning	38
7.	LITTERATURFÖRTECKNING	39

1. INLEDNING

Att mobbning hör till den vanligaste och allvarligaste problematiken på skolorna är ingen ny företeelse, den har snarare historiska rötter sedan en lång tid tillbaka. 1700-talets skildringar av skolvärlden innehåller en del beskrivningar av olika former av mobbning, som man menar användes av äldre elever för att vidmakthålla hierarkin gentemot yngre elever (Marie Bliding 2002:205). Det görs åtskilliga försök, vissa med resultat, andra mindre bra, för att komma till rätta med problematiken. Sedan lagen om införandet av mobbningsförebyggande program på skolorna trädde i kraft, har allt fler skolor antingen anslutit sig till redan existerande åtgärdsprogram eller utarbetat egna handlingsplan.

Utifrån vår verksamhetsförlagda utbildning har vi haft möjlighet att bevittna hur man på den skolan tillämpar det s. k Olweusprogrammets regler mot mobbning bland eleverna. I kampen mot mobbning och kränkande behandlingar är medvetenheten kring problemet den viktigaste grundförutsättningen, enligt författaren Christer Ohlsson. Att skapa medvetenhet hos alla berörda om vad mobbning egentligen innebär och vilka konsekvenser den för med sig hos alla berörda utgör grunden för ett vidare förebyggande och motverkande arbete (Christer Olsson 1998:31).

Att skolan aktivt arbetar med att både förebygga och motverka mobbning är ingen tvekan om, dock misstänker vi att eleverna saknar medvetenhet kring mobbning och det egna ansvaret gentemot den. Detta kanske är en förklaring till att problemet fortfarande har en hög frekvens på skolan. Dan Olweus är en av dem ledande forskarna inom ämnet som under 1980-talet förde mobbning i rampljuset genom sina enkätstudier i Sverige och Norge, där han kom fram till att en stor del av elever i lägre årskurserna kände sig mobbade. Trots att ämnet väckte och fortfarande väcker många diskussioner, har ganska lite forskning gjorts om mobbning, utifrån andra perspektiv, t. ex elevperspektiv (Bliding 2002:209).

Med utgångspunkt i detta har vi valt att behandla mobbningsproblematiken ur elevernas egna perspektiv i jämförelse vad programmet föreskriver, med det allmänna perspektivet som grund. Som blivande lärare anser vi att det är oerhört viktigt att inneha kunskap om mobbning och konflikthantering, då vi ofta i vårt yrke kommer att ställas inför problem av denna art.

1.1 Syfte och frågeställningar

Med detta arbete avser vi att undersöka och diskutera hur några elevers egna uppfattningar av mobbning stämmer överens med den uppfattning som Olweus föreskriver. Till vår hjälp har vi följande frågeställningar:

- Hur uppfattar eleverna mobbning?
- Vilka är de centrala budskapen i Olweusprogrammet?
- Hur överrensstämmer elevernas uppfattning om mobbning med programmets budskap?

1.1 Avgränsningar

Det finns olika varianter av hur man kan undersöka ett fenomen som mobbning. Eftersom vi främst har varit intresserade av elevernas egna föreställningar om problemet har vi valt att genomföra intervjuer med sex elever i årskurs sex. Vi har i detta fall av flera olika skäl begränsat oss i antalet intervjuer. Dels är det tidskrävande med intervjuer, dels är inte helt oproblematiskt att låna elever från deras lektioner, även om lärarna på vår skola var väldigt positiva. Vår intention är att på en skola se hur några elever uppfattar mobbningsprogrammen och då är det helt utanför vårt projekt att skapa sig en generaliserbarhet av den dignitet som många intervjuer kan ge.

2. LITTERATURGENOMGÅNG

2.1 Definition av mobbning

Hur allvarligt man ser på mobbning, beror till stor del på individens egna uppfattning om vad som räknas som kränkande behandling. Olika individer har olika föreställningar om fenomenet i fråga och dessa stämmer inte alltid överens med den allmänna uppfattningen. Att mobbning ständigt är aktuell bland barn och ungdomar tyder på att deras medvetenhet och förståelse för kränkningar inte är lika utvecklad som en vuxens. En av dem ledande forskarna inom ämnet Dan Olweus definierar mobbning enligt följande: ”*Mobbning är när en eller flera personer, vid upprepade tillfällen och under en viss tid, säger eller gör kränkande och obehagliga saker mot någon som har svårt att försvara sig*” (Dan Olweus 1999:9).

Mobbning är ett relativt nytt begrepp för vår tid och den innefattar flera olika typer av kränkande behandlingar. Mobbning i sig har funnits så länge människan har existerat, men det är först på 1970-talet som mobbningen började ägnas uppmärksamhet åt inom forskningen (Olweus 1991:1). Idag är mobbningen en stor del av skolproblematiken och är ett ständigt återkommande ämne i media. Skolmobbning har blivit många angelägenhet, då man allt mer börjat uppmärksamma konsekvenserna samt följderna för alla inblandade. Olika organisationer som Bris, Friends, Barnombudsmannen, vars

verksamhet går ut på att stärka barn och ungdomars rättigheter, samt förbättra deras tillvaro har fört mobbningsproblematiken ytterligare i ljuset.

Den senare forskningen har visat att mobbning kan delas in i flera kategorier, beroende på var och på vilket sätt den utförs på. Den mobbning som är allra vanligast i skolan är den s. k psykiska eller tysta mobbningen. Denna kategori karakteriseras av elaka blickar, ignoreringar, utfrysningar, suckar. Denna typ av mobbning är svårt att upptäcka och för skolans del kan det innebära att man p g a den har svårt att fastställa utbredningen då den sker i det fördolda.

En mer synlig variant av mobbning är den fysiska varianten som, till skillnad från den psykiska är lättare att upptäcka. Den utmärker sig genom slag, sparkar, knuffar och andra handlingar där den fysiska kontakten spelar en avgörande roll. Den fysiska mobbningen uppmärksammas mest bland pojkar i de lägre klasserna.

En tredje form av mobbning är den verbala mobbningen, dit glåpord, skvaller, rykten, förtal räknas. Den, liksom den psykiska mobbningen är vanligare hos flickor. I takt med den teknologiska utvecklingen har en fjärde kategori av kränkande behandlingar vuxit fram (Gunnar Höistad 2001:74-80). I samband med utvecklingen av ”tekniska prylar” som datorer, mobiler har s.k. e-mobbning blivit allt vanligare i svenska skolor. Detta är en gemensam benämning för mobbning som sprids via SMS, MMS och email. Dessa kanaler används ofta i syfte att sprida bilder och filmer utan någons samtycke, samt spridning av rykten (www.friends.se/index.php?id=69_070326).

2.2 Vad styrdokumentet säger om mobbning

Skolans främsta och viktigaste uppgift är att bidra till elevernas kunskapsmässiga utveckling genom att förmedla kundkap och färdigheter. I skolans uppgift ingår även att, tillsammans med föräldrarna fostra eleverna till att bli goda medborgare. Detta förutsätter att det råder bra klimat både i och mellan de olika grupperna på skolan. Vilken skolmiljö eleverna vistas i är avgörande för elevernas välmående och möjligheten att prestera.

De svenska skolorna lyder under flera styrdokument, där samtliga starkt betonar vilka värdegrunder som ska gälla på skolorna. De värdegrunderna som föreskrivs i dessa bör alla berörda vara införstådda med, d v s eleverna liksom skolpersonalen och skolledningen ska tillsammans främja den goda miljön på skolan och förebygga all form av kränkande behandlingar. I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet Lpo-94 poängterar man att alla som verkar i skolan, ska

” aktivt motverka trakasserier och förtryck av individer eller grupper[...] visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt” (www.skolverket.se)

Vidare betonar man vikten med att elever bör besitta medvetenhet och förståelse för andra människor. Att mobbning till varje pris bör bekämpas, framgår klart och tydligt under ”Skolans värdegrund och uppdrag” i Lpo-94:

”Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska präglade verksamheten. Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier ska aktivt bekämpas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Skolan ska även förmedla människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta (Lpo-94:19).

Som ett av målen och riktlinjer ska man arbeta för att varje elev ska känna sig trygg och visar respekt i samspel med andra. Man ska också sträva efter att varje elev kan handla och uttrycka åsikter som grundar sig på ”kunskaper och förnuftsmässiga och etiska överväganden”. I läroplanen har alla inblandade ansvar för att en god skolmiljö ska råda på skolan. Ansvaret ligger dels på lärarna som i sitt arbete ska utgå från samhällets värdegrunder och föra dessa vidare till eleverna. I ansvaret ligger också uppgiften att förebygga mobbning och som Lpo-94 anger ska läraren:

”uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka all former av kränkande behandlingar” (Lpo-94:11).

Ett omfattande ansvar för hela skolans verksamhet har rektorn som ska se till att skolan är utrustad med en handlingsplan samt ett åtgärdsprogram mot mobbning. I fråga om kränkande behandlingar ska rektorn enligt läroplanen:

”upprätta, genomföra, följa upp och utvärdera skolans handlingsprogram för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling, såsom mobbning och rasistiska beteenden bland elever och anställda” (Lpo-94:17).

Eleven tycks ha många rättigheter, men den har också skyldigheter vad gäller att ta ansvar för att förebygga och motverka mobbning. I takt med kunskapsmässiga och sociala utvecklingen ska eleven ta större ansvar både för sitt arbete men också för den skolmiljö som de nationella värdegrunderna föreskriver (Lpo-94:13).

Förutom läroplanerna finns andra lagar och bestämmelser att tillgå, vad gäller skolans arbetsmiljö och värdegrund. I en del av dem regleras det vilka åtgärder skolan är skyldig att vidta, medan andra innehåller förordningar om vilka straffåtgärder som kan tillämpas vid lagbrott. Arbetsmiljölagen föreskriver att alla berörda ska samverka för att upprätthålla ett gott klimat på skolan. Skolan har i detta fall skyldighet att dels inrätta en handlingsplan i förebyggande syfte, dels att omedelbart ta itu med eventuellt pågående mobbning (www.skolverket.se).

Eftersom mobbning innebär brott mot lagen, kan skolan välja att anmäla den brottsliga handlingen till någon av de myndigheter som föreskriver/tillämpar/uträttar sanktionsåtgärder.

Trots att de flesta skolor försöker, genom disciplinära aktioner utreda problemet på plats, där eleven genom samtal och varningar förmås att ändra sitt uppförande, måste skolan i långtgångna fall tillkalla hjälp från andra myndigheter. Beroende på elevers ålder och förseelse kan man vända sig till olika myndigheter. Man ska däremot utgå från barnets bästa, som alltid ska ligga till grund för vilka åtgärder man väljer att vidta.

I Brottsbalken regleras de handlingar som berör arbetsmiljöbrotten, där mobbning på skolan också ingår. Straffen för dessa varierar, beroende dels på hur allvarligt brotten är dels åldern på den skyldige. Särskilda lagar gäller för ungdomar under 15 år. Då dessa inte anses vara straffmyndiga ligger ansvaret för åtgärder hos socialnämnden om skolan själv inte kan hantera problemet (www.skolverket.se). Däremot kan barn under 15 år krävas på skadestånd, då ingen åldersgräns föreligger för skadeståndslagen (Munthe Herlin 2005:32).

När det handlar om ungdomar under 18 år har skolan anmälningsplikt till socialnämnden, vilket också görs i väldig liten utsträckning. Den nya lagen om förbud mot kränkningar som trädde i kraft 2004 gör det möjligt för den drabbade eleven att utkräva skolan på skadestånd, då denne anser att skolan inte har vidtagit tillräckliga åtgärder för att skydda eleven mot diskriminering som denne utsatts för. Då ansvaret ligger på skolan att inga kränkningar ska förekomma och att mobbning aktivt bekämpas är det viktigt att skolan kan visa att konkreta åtaganden har gjorts, för att man ska kunna undgå ansvar (Munthe Herlin 2005:34).

2.3 Mobbningens aktörer

Motsättningar och kränkande behandlingar är något som man dagligen konfronteras med, inte bara i skolan utan i hela samhället där människor kommer i kontakt med varandra. Olikheterna bland människor skapar kommunikationsproblem, som i sin tur ger upphov till negativa attityder. Dessa uppmärksammas dock särskilt i skolan, som enligt forskningen är den arenan där problematiken ter sig som tydligast och har en tendens att snabbare urarta än någon annanstans (Olweus 1991:21). När ett problem som mobbning väl har fastställts på skolan, blir nästa steg att försöka hitta orsakerna till problemet. Detta sker i koppling till de individer, som direkt eller indirekt är anslutna till problemet (Bliding 2002:206)

Mobbning är det tydligaste exemplet på kommunikationsproblematiken i skolorna, där alla medverkande berörs på ett eller annat sätt. Därför kan en mobbningssituation delas in i olika individer som tillhör olika kategorier, beroende på hur de medverkar. De som mest uppmärksammas är mobbaren själv och mobboffret, men minst lika viktig roll har de s. k medlöparna. Mycket inom forskningen tyder på att många olika drag är utmärkande för de ovannämnda kategorierna.

De kännetecken som går att hitta hos mobboffren är, enligt forskarna entydiga. Olweus delar in mobboffren i två grupper, där de passiva mobboffren tillhör den större gruppen, medan de provocerande mobboffen är betydligt färre. Det passiva mobboffret

kännetecknas av egenskaper som att vara tystlåtna, känsliga, osäkra och konflikträdda. Denna något tillbakadragna personligheten gör det svårt för dem att göra sig hörda i en grupp, men också att försvara sig själva i en konfliktsituation. De agerar ofta försiktigt och med osäkerhet och därmed lätt blir offer för kränkande behandlingar. Deras redan dåliga självförtroende förvärras ofta i en mobbningsituation och många känner sig dumma, skamsna, ensamma och övergivna (Olweus 1991:31).

Sin utsatthet är något som de mobbningsdrabbade gärna undantrycker på och räddan och skammen över att vara mobbade. Genom att förneka, dels för sig själva och för andra att man utsätts för mobbning hoppas man på att slippa framstå som svag. Många mobbningsoffer är inte medvetna om att problemet ligger hos mobbaren och istället lägger skulden på sig själva. Den dåliga självbilden som de mobbade har är ett resultat av en långvarig mobbning, där den drabbade har kallats för diverse öknamn, som har bidragit till att den mobbades egna uppfattning av sig själv stämmer överens med dessa. Följande citat kommer ur Höistads bok *Mobbning och människovärde*, där en mobbningsdrabbad pojke i årskurs åtta uttrycker sin egna självuppfattning: ”Jag förstår att de mobbar mig eftersom jag är så tontig” (Höistad 2001:24).

Den s. k. provocerande mobboffret utmärker sig genom att själv provocera fram mobbningen. Detta sker på grund av den mobbades häftiga humör som lätt försätter denne i konflikter med andra (Olweus 1991:33). Det handlar ofta om överbeskyddade barn och barn med bristande tillit. Dessa egenskaper skapar, enligt forskningen sociala svårigheter och en negativ identitet. I skolan visar elever som utsätts för mobbning upp koncentrationsproblem samt drabbas lättare av depressioner, något som ytterligare bromsar deras kunskaps- och socialutveckling (Sharp och Smith 1996:13).

Till skillnad från de mobbningsdrabbade, som har en negativ inställning till våld, är aggressivitet och våldsamma beteenden något som accepteras mycket lättare hos mobbaren. Mobbarna är inte bara aggressiva mot sitt offer utan uppträder aggressivt mot lärare och vuxna. De besitter en väldigt låg medkänsla och visar stora brister på empati för andra människor. Mobbarnas självförtroende däremot ligger på en hög nivå. Bakom den hårde ytan, gömmer sig ofta, enligt många psykologer en ängslig och osäker person, medan Olweus egna undersökningar har visat att mobbarna besitter motsatta egenskaper. Till skillnad från mobboffren är mobbarna sällan ensamma. Att mobbarna visar tecken på en stark auktoritet och ledarskap i klassen gör att fler elever dras till mobbaren.

De s. k. medlöparna är de personer som antingen aktivt hjälper oversittaren i mobbningen eller iakttar situationen utan att själva medverka. Detta är en, för mobbaren mycket viktig grupp, som inte står i vägen för hans handlingar. Genom att de inte griper in kan det ges sken av att de samtycker till hans agerande (Höistad 2001:60). Medlöparna kan beskrivas som osäkra och ängsliga personer som på grund av sin rädsla för att själva bli utsatta inte vågar ta ställning (Olsson 1998:24).

2.4 Drivkrafterna bakom de mänskliga attityderna

Att bli en människa är en process som sker i samspel med andra människor och med omgivningen. Denna process tar i regel aldrig slut och kan ses som en ständig social utveckling. En väsentlig del i denna utveckling är observationer en människa gör på sin omgivning och människor i den. Människor lär sig av varandras erfarenheter, känslor, råd, kommunikation, handlingar osv. I skolan, där den mesta utvecklingen sker i ett barns liv påverkas barnen av varandra. Skolan är en sluten krets/arena där de regler som tillämpas utgör en viktig del för barnens personliga utveckling och hjälper dem i deras bedömning av rätt och fel (Göran von Euler 1978:3).

Till grund för denna sociala utveckling ligger den psykologiska utvecklingen, där vissa grundläggande behov behöver bli tillgodosedda, för att man ska känna sig tillfreds med sig själv. De behov som anses vara förutsättningen för en utvecklad social kompetens och att uppnå en inre jämvikt är behov av stimulans och aktivitet, behov att förstå och lära oss, men framförallt behov av gemenskap och tillhörighet (von Euler 1978:6). Dessa behov kan endast bli tillfredställda i samspel med andra individer och i vilket mån det sker bidrar till, vilken slags människa man kommer att utvecklas till.

Behovet av tillhörighet anses vara det djupaste behovet, där förutsättningarna för uppfyllelse är närhet, trygghet och kärlek. Människor söker ständigt kontakt och bekräftelse hos andra människor och förväntar sig att dessa ska bli besvarade. Att öppet visa sina behov innebär att man gör sig sårbar, något som många undviker att göra. Rädslan att bli förnekad och avvisad är känslomässigt svårt hanterbart och fungerar som en hämmande faktor i den sociala utvecklingen. Att bli bortstött ur ett gemenskap leder i många fall till identitetsrubbingar. Det kan resultera i att man tappar tillit till andra och börjar förneka behovet av tillhörighet (Höistad 2001:17). Detta behov är tydligast i tidig barnålder och påverkas starkt barnets personlighetsutveckling. Rädslan att bli avvisad och sårad gör att människor istället anpassar sig efter omvärlden, för att bli accepterade. Andra väljer att gå egna vägar, vilket också gör dem till ett lättare byte för den mänskliga bedömningen (Höistad 2001:17).

Man kan säga att barnets utveckling grundar sig på ett samspel av flera faktorer, på flera olika nivåer. Den s. k individnivå förutsätter barnets medfödda förutsättningar för utveckling. Här ingår utvecklingen på de känslomässiga, intellektuella och motoriska planerna. Som tidigare nämnts är samspelet med andra människor, vare sig det rör sig om barn, vuxna eller föräldrar en viktig faktor för tillfredställelse av barnets behov av tillhörighet. Då detta samspel sker i grupp kallas denna nivå för gruppnivå. Även samhällets utformning har stor betydelse för barnets utveckling. Den rådande politiska och ekonomiska situationen kan ha inverkan under barnets uppväxt. Den s. k samhällsnivån syftar på regler, normer, lagar som både direkt och indirekt dirigerar uppväxtvillkoren och möjligheten till utveckling (Euler 1978:10). Dessa ovannämnda nivåer verkar i integration med varandra och spelar en avgörande roll för formandet av barnets tidiga personlighet.

2.5 Att kommunicera

De handlingar människor utför och de beslut de tar, grundar sig ofta i deras förmåga att kommunicera. Med kommunicera menas det att man bl. a utbyter idéer och känslor med varandra, lyssnar, stimulerar till gensvar men också försöker tolka och förstå det som sägs (A.C Leyton 1970:13). I Svenska akademins ordlista hittas följande definition av ordet: ”förbindelse, samfärdsel; kontakt (mellan människor), överföring av information m. m.” Själva grundbetydelsen kommer från det latinska ordet *communicare* som betyder göra (en sak) gemensam. Denna definition är väldigt enkelt formulerad och lämnar var och en frihet att tolka ordet efter egna föreställningar och erfarenheter.

Kommunikationsbegreppet förstås bäst som ett begrepp baserat på tal och skrift, men i själva verket innefattar kommunikation fler former av icke-verbala och icke-skrivna yttringar. Människor kommunicerar även genom gester, miner, läsning, lyssnande osv. Målet med all kommunikation är att framföra ett budskap och framkalla ett gensvar (Leyton 1970:14). I denna process samverkar två aktörer, sändare och mottagare, vars insatser i en kommunikationsprocess bidrar till att målet för kommunikation blir uppfyllt. I en kommunikationsprocess använder sig aktörerna av s. k kanaler, dit språk, tecken, röst kroppsspråk, symboler räknas (Olof Gunnarsson 1990:11).

På vilket sätt människor kommunicerar med varandra anpassas efter omständigheterna och rådande situationen och man kan säga att en form av styrande regler och lagar reglerar kommunikationens gång. Huruvida kommunikationen har en negativ eller positiv klang beror med andra ord på hur dessa normer och regler som gäller för kommunikation efterföljs (Gunnarsson 1990:12). För att kunna få ett gensvar och framkalla en reaktion hos mottagaren fodras tre villkor:

1. Man måste känna till så mycket som möjligt om personen i fråga
2. Man måste ha en bestämd avsikt
3. Man måste använda för ändamålet ett lämpligt språk (Leyton 1970:15).

I ett möte mellan två aktörer uppstår alltid en särskild stämning, som är ett resultat av de signaler som sändaren och mottagaren sänder till varandra. På samma sätt kan negativa attityder uppstå, som i sin tur försvårar kommunikationen. Uppkomst av kommunikationsproblem är en vanlig förekomst, särskilt i större grupper, där tvivel, oro, misstro och fientlighet lättare framträder än i mindre grupper. Problemet har ofta sitt fäste i att normerna och reglerna för kommunikation inte följs av vissa eller enstaka personer (Leyton 1970:18).

Som tidigare nämnts finns det andra komponenter/faktorer som är lika kommunikativa som tal och skrift. Miner, gester, kroppshållning, kläder och utseende sänder ut signaler. Beroende på hur man kommunicerar med hjälp av dessa, klassas man i mottagarens ögon som tillhörande en viss grupp med gedigen livsstil. Kommunikationsproblem kan dock uppstå dels när mottagaren upplever att sändaren inte följer de normer som gäller för gruppen, dels när sändaren kommunicerar på ett, enligt mottagaren oacceptabelt sätt (Gunnarsson 1990:81).

Man menar att språket är det centrala i ett samtal mellan människor. Enligt professor Susan Stebbing som i sin bok *Thinking to some Purpose* innehåller språket mer än bara ord. Hon säger: "När vi talar till folk är det inte bara orden de lyssnar på. Hur uppmärksamt man lyssnar, och även hur man tolkar orden, har samband med talarens framträdande, det sätt och den ton han använder, då han yttrar orden." (Leyton 1970:20). Det är främst denna form av kommunikation som orsakar oenigheter mellan aktörerna. Vid ett framträdande av synpunkter ställs mottagaren inför en uppgift, som går ut på att tolka det som förmedlas till honom både verbalt och icke-verbalt. Dessa tolkningar av ord och gester förknippas med känslor, upplevelser och sammanhang från det förflutna. Varje ord kan därför, för mottagaren vara ett föremål för värdering. Ord kan upplevas olika av olika människor och kan därför kännas lika hårda som slag (Leyton 1970:22). All kommunikation, vare sig det handlar om verbal eller icke-verbal kommunikation kan ses som en social-psykologisk process, där avsikten med den är att påverka och förändra.

2.6 Att hantera barns negativa attityder i skolan

Enligt det pedagogiska förhållningssättet, anses vuxna vara viktiga kunskapsförmedlare till barnen. Barnens intellektuella behov förvärvas mycket av vuxnas egna tolkningar av världen. Eftersom vuxna har större erfarenhet och en bredare förmåga än barnen att tolka och analysera, men även på långa vägar planera sina handlingar, faller det sig naturligt att även större delen av ansvaret till att bygga upp hälsosamma relationer ligger på de vuxnas axlar. I skolan har läraren ett viktigt ansvar att eleven tillgodoses med rätt kunskap, men också att det råder en positiv stämning och ömsesidig respekt dels mellan elever dels mellan elever och lärare. Detta är en mycket ansvarsfull uppgift som av läraren kräver en hög kompetens, både vad gäller lärarens kunskap samt medvetenhet om barnen som individer och deras utvecklingsbehov. Läraren är både fostrare och konflikthanterare.

Vuxna i skolan har ofta en idealbild av hur en skola bör fungera och hur barnen bör bete sig. Alltför ofta sätter man upp olika regler, med förhoppningar om att åstadkomma den önskvärda stämningen. Dessa regler, som ska kommunicera ordning och reda blir föremål för den egna tolkningen och en gemensam tolkning blir ofta svår att uppnå. Det finns faktorer i barnens uppväxt och utveckling som påverkar dem i andra riktningar. Barn kommer till skolan med olika syn på livet, olika attityder, skilda uppfostringstraditioner, olika bakgrunder, där olika regler gäller, konkurrens i skolan och i hemmet etc. (Euler 1978:16).

Eftersom även läraren agerar efter sina egna tolkningar hamnar den ofta i situationer där man inte vet vad som händer och hur situationen ska hanteras. Den vanligaste situationen, där lärarens kompetens ställs inför prov är hantering av mobbning på skolan. Mobbning är en vanlig företeelse i skolorna och kan uppträda i olika former och därför krävs olika åtgärdshandlingar

Åtgärdsprogrammen föreskriver ofta vilka regler som ska gälla på skolan angående mobbning, samt hur man bör gå till väga för att förebygga och motverka den redan existerande mobbningen. En av dem ledande forskaren inom ämnet är Dan Olweus som i sitt åtgärdsprogram behandlar flera strategier i skolans arbete mot mobbning. Han

förespråkar åtgärder på flera nivåer. Skolnivå är en av dessa där samtliga elever på skolan bör inkluderas i ett förebyggande syfte. Det är i form av studiedagar som handlar om mobbning, bättre rastvaktsystem, attraktivare utemiljö som mobbningen ska hindras från att uppkomma. Klassnivån har klassen som målgrupp, där man genom övningar lär sig att samarbeta, håller mobbningsreglerna vid liv osv. På individnivå inriktar man sig genom samtal på de elever som man misstänker utövar mobbning samt de elever som man tror är utsatta (Olweus 1991:45-48). Två viktiga förutsättningar för att lyckas i kampen mot mobbning är ”a) att de vuxna i skola och hem blir medvetna om omfattningen av mobbning och b) att de med ett visst allvar och engagemang går in för att förändra situationen (Olweus 1991:46).

Höistad sätter framförallt det förebyggande arbetet mot all form av kränkande behandlingar framför det motverkande arbetet och menar att oavsett vilken situation råder på skolan bör en positiv anda råda på skolan, där alla bryr sig, respekterar varandra, tar ansvar och vågar ta ställning och stå för sina handlingar. Oavsett vilket program som tillämpas, bör skolorna arbeta mot ett gemensamt mål, d v s att skapa en positiv stämning, där alla känner sig trygga och välkomna (Höistad 1994:100).

2.7 Översikt över teorier om orsakerna till mobbning

Kjell Granström är professor i pedagogik, docent i kommunikation, legitimerad psykolog och forskningsledare vid Institutionen för beteendevetenskap vid Linköpings universitet och har gjort en översikt över de ledande teorierna kring mobbning idag för det Pedagogiska Magasinet år 2004 (Pedagogiska Magasinet 2004:3) och vi vill presentera den som ett slags underlag för den framtida textanalysen av Olweus åtgärdsprogram.

Hans artikel organiserar mobbningsteorierna i tre huvudgrupper där orsakerna till mobbning är den varierande faktorn. Antingen är det mobbningsoffret, förtryckaren eller miljön som kan anses vara ansvarig. Han har dessutom lagt in två förklarande variabler till varje faktor. Nedan följer en matris på Granströms sammanfattning:

Orsaker till mobbning:

1. Hos mobbningsoffret

a) Biologisk modell (hackkyckling)

Den biologiska modellen lyfter ofta fram flyttning av mobboffret så att inte denne ska bli alldeles sönderhackad av sina förtryckare. ”*En biologisk syn innebär att man antar att offret besitter (genetiska) egenskaper som kan provocera andra.*” (Pedagogiska Magasinet 2004:3)

b) Socialpsykologisk modell (roller – offret den som blev över)

Denna modell utgår från att varje grupp har olika roller som olika människor väljer att ta. Någon kanske är pluggisen i klassen medan någon annan är sportgalningen. På samma vis finns det ”*forskning som visar att syndabocken ibland, till synes utstuderat, betar sig*

på ett sätt som inbjuder till att bli måltavla för de övrigas attacker.” (Pedagogiska Magasinet 2004:3)

2. Hos förtryckaren

a) Inlärningspsykologisk modell (felinlärt beteende)

Den inlärningspsykologiska modellen bygger på antagandet på att förtryckaren är missanpassad av någon anledning. Vanliga umgängesregler kan vara helt främmande för denne och ”*man kan med denna utgångspunkt förklara en mobbares beteende som en form av felinläring eller som en brist i utbildning och uppfostran.*” (Pedagogiska Magasinet 2004:3)

b) Psykoanalytisk modell (ångest, kärlekslöst...)

Att uppfostras i ett kärlekslöst hem kan enligt psykoanalysen sätta djupa spår och ge upphov till frustration. Detta kan ta sig i uttryck att personen mobbar en annan individ för att reglera ”*sin inre otillfredsställelse, ångest och aggressivitet genom att förtrycka kamrater som de upplever som provocerande eller svagare.*” (Pedagogiska Magasinet 2004:3)

3. I miljön

a) gruppsykologisk modell (frustration i gruppen)

I en situation där en grupp upplever oklara regler och förutsättningar så skapas ibland en stor frustration och oro i klassen, särskilt om materialet är svårtillgängligt. ”*Ett av många sätt för en grupp att hantera denna typ av ångest och osäkerhet kan vara att kanalisera oron i kampbeteende.*” (Pedagogiska Magasinet 2004:3) När det hela utvecklas till kamp är risken stor att någon får stå som ansvarig för gruppens misslyckande, trots att det hela bottnar i oklart ledarskap.

b) Värdepedagogisk modell (samhällets värdegrunder, media...)

Denna sista modell bygger på okunskap i ett föränderligt samhälle, där eleverna stöter ihop med kulturer som de kanske inte förstår. Modellen menar att om inte skolan tar ett aktivt arbete i arbetet med värdegrunden så kan detta utvecklas till olika former av etnocentrism, som ”*blir i sin tur ett sorts berättigande för att ge sig på individer som upplevs som annorlunda, avvikande, svaga eller utmanande.*” (Pedagogiska Magasinet 2004:3)

3. METOD

I detta avsnitt tänker vi redovisa vilka metoder vi använt för att samla in och bearbeta material till arbetet, hur vi gjort vårt urval och vilket tillvägagångssätt vi använt samt en diskussion om tillförlitligheten i arbetet.

3.1 Val av metod

Våra metodval har styrts av hur vårt arbete har utvecklats sig. Först gjorde vi intervjuer med sex elever i sjätte klass för att ta reda på mer hur de upplevde mobbing, dess verkan

och orsaker m.m. För att ta reda på om det fanns ett gap mellan vad som kommunicerades från skolans håll via Olweus åtgärdsprogram och vad som förstods av eleverna så valde vi att göra en intervjuer med enskild elev för att sedan ställa resultatet av detta mot en textanalys av åtgärdsplanen.

3.2 Urval

Den första problematiken som uppstår för de flesta forskare är naturligtvis frågan om urval och även för oss var det ett problem. Eftersom vi inte ville ha ett för stort antal elever så beslöt vi oss för att hämta samtliga intervjuobjekt ifrån en och samma klass. Dels för att det var praktiskt och dels för eleverna hade samma referenser att ta ställning till (även om det kan diskuteras eftersom vi alla uppfattar världen olika). Uppmaningen som vi hade med oss från vår metodlitteratur var: ”Välj främlingar, ett litet antal och sådana som inte är <subjektiva> experter” och till en hög grad följde vi denna uppmaning (Esaiasson 2003:286). Intervjuobjekten var visserligen inte fullkomligt obekanta men vi gjorde ett slumpmässigt urval bland klassens elever, efter att vi försäkrat oss om att föräldrarna hade godkänt att vi intervjuade deras barn, och vi hade ingen kännedom om hur eleverna uppfattade sig själva eller sina kamrater. Det slumpmässiga urvalet gick till med hjälp av lottning. För oss var de i praktiken främlingar även om vi var medvetna om deras existens tidigare. Vi bestämde oss för att intervjua sex elever enskilt under en dag under lektionstid med lärarens tillåtelse.

Urvalet för textanalysen var enkel. Vi använde oss av hela Olweusprogrammet när vi gjorde vår analys. I praktiken var det bara vissa kapitel (1,3,5) som innehöll de kriterier som vi ställt upp för textanalysen.

3.3 Datainsamlingsmetod

Innan arbetet startade hade vi många tankar om vilken metod som skulle vara bäst att använda sig av. Vi funderade på enkäter, men kom fram till att svaren i en sådan enkät kunde bli orealistiska och missvisande med ett så litet underlag. Vi hade också till en början funderingar på att göra observationer på en skola, både i klassrum och på rasterna, men insåg att dessa skulle vara svåra att genomföra. Mobbning sker ofta i skymundan och vi skulle då förmodligen inte få något användbart material. Dessutom upplevde vi att det vore etiskt besvärligt att stillsittande observera hur ett barn far illa. Detta gjorde att vi förkastade observation som ett lämpligt alternativ.

Vad vi främst var intresserade av var att dels fånga in elevernas eget formulerade svar och kanske fortsätta fråga när vi behövde få något förtydligat. I Metodpraktikan betonar författarna att samtalsintervjun faktiskt ge goda möjligheter för detta och dessutom ”att registrera svar som är oväntade” (Esaiasson 2003:279). Det är också detta som är kanske det främsta motivet till att vi inte valde enkätundersökning som metod, vi vill få till interaktion mellan oss som forskare och våra subjekt eleverna.

Ett av de fem användningsområden som listas för samtalsintervjuer är just att få reda på hur en person själv uppfattar världen kring sig (Esaiasson 2003:282). Det är detta som var

kärnan i vår ambition och med detta stöd från metodlitteraturen kände vi ett visst stöd för hur vi lagt upp vår undersökning.

För att uppfylla kravet Stukát ställer upp för att kunna analysera intervjuer så dokumenterade vi intervjuerna genom anteckningar (Staffan Stukát 2005:41). Anledningen att vi inte använde oss av bandinspelning berodde på att eleverna insisterade att inte bli inspelade.

3.4 Genomförande

För våra samtalsintervjuer valde vi att göra tre kategorier frågor: *Definitionsfrågor*, *Erfarenhetsfrågor* och *Empatiska frågor* för att få en bättre bild av hur våra elever tänkte, upplevde och kände om mobbning (Esaiasson 2003:290). Vi gjorde uppföljningsfrågor utifrån svaren som eleverna gav för att klargöra ett svar eller för att fullfölja en tanke som exponerats. Senare i processen var det inte praktiskt att använda sig av ovan nämnda kategorier och vi valde att istället arbeta efter att andra kategorier. Vi vill ändå redovisa hur vi tänkte i denna tidiga del av processen.

En självkritisk reflektion är att vi inte genomförde så kallade ”provintervjuer” där vi kunde ha provat våra frågor innan det var skarpt läge. Om vi hade gjort detta upplever vi att våra intervjufrågor hade varit bättre. Det är ibland svårt att förutse vilka typ av svar som vissa frågor ger upphov till.

Intervjusituationen var långt ifrån ideal, eftersom vi befann oss mitt i en pågående skoldag med hård tidspress. Om vi fick önska bättre förhållanden så hade det naturligtvis varit bättre men verkligheten gör sig gällande även för forskare. Detta till trots upplevde vi att eleverna tänkte till och gjorde sitt bästa för att gå oss till mötes med sina svar. Vi upplevde det som att eleverna tyckte det var roligt att få berätta om hur de såg på tingens ordning. Tidspressen gjorde dock att saker och ting blev mer pressade än de borde ha varit men samtidigt är elever vana vid att arbeta under sådana förhållanden.

Operationaliseringen av textanalysen är baserad på att vi väljer att inrikta oss på en idécentrerad analysenhet (Olweus åtgärdsprogram). Detta sagt så är vi naturligtvis medvetna om att den som producerat texten är viktig för analysen och vi tror att med vår litteraturgenomgång att vi ger läsaren en rimlig chans att få en uppfattning om vad för tankar Dan Olweus bär med sig in i texten.

Den praktiska operationaliseringen är uppbyggd utifrån den så kallade hermeneutiska spiralen för att kunna göra ett urval och för att förstå svåra delar i texten. En central del av denna metod är att ”ett textställe måste förstås utifrån den helhet den är en del av samtidigt som helheten måste förstås på grundval av delarna” (Esaiasson 2003:247). Poängen är att vi inte vill rycka ut textstycken ur sin kontext för att förstå dem utifrån våra syften utan vi vill så gott vi kan ge texten en ärlig chans. Därför använder vi Granströms sammanfattning av de olika orsaksteorierna om mobbning som ett raster för textanalysen. Om någon del inte stämmer överens stämmer med programmets genomgående orsaksteori så försöker vi läsa igen för att förstå vad det är för idé som förs fram.

Utöver detta så har vi valt, utifrån vår kännedom om Olweus syn på mobbning, att specifikt leta efter lärarens och reglernas roll samt vad mobbning är och beror på i Olweusprogrammet för att komma åt de centrala budskapen i texten i det som är relevant för vårt syfte. Detta urval har vi tagit fram är efter Olweus fyra egna principer för arbetet mot mobbning och skapandet av en god skolmiljö: (Olweusprogrammet kapitel 1:9)

1. Värme, positivt intresse och engagemang från de vuxna
2. Fasta gränser mot oacceptabelt beteende
3. Konsekvent bruk av icke-fysiska, icke-fientliga negativa följder/konsekvenser vid regelbrott

Gemensamt för de båda metoderna är att vi var i behov att finna en minsta gemensamma nämnare för att kunna göra vår slutdiskussion. Vi valde därför att låta tre frågor vara den röda tråd som skulle hålla ihop arbetet. De tre frågorna var synen på mobbning, synen på orsakerna till mobbning och synen på elevens och lärarens ansvar. De återkommer i analysen och diskussionen.

3.5 Etiska hänsyn

Vårt arbete är baserat på en kvalitativ undersökning, där vi har använt oss av intervjuer för att ta reda på uppfattningen kring uppsatsens ämne. Detta är enligt Kvale en "unik, känslig och kraftfull" metod som fångar bäst erfarenheter ur den intervjuades värld (Steinar Kvale 2002:70). Som Vetenskapsrådet föreskriver är det viktigt att en vetenskaplig text, som är baserad på en kvalitativ undersökning utförs enligt Vetenskapsrådets anvisningar, där de intervjuade omfattas av samtyckeskravet, informationskravet samt konfidentialitetskravet (Vetenskapsrådet <http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>). Detta är något som även Stukát lägger stor vikt vid och menar att den intervjuade har all rätt att bestämma under vilka omständigheter intervjun ska ske (Stukát 2005:132). Med andra ord vill vi framhålla att samtliga intervjuade var fullt medvetna om dessa krav vid intervjutillfället. De var införstådda med samtliga ovannämnda kraven och likaså med intervjuens syfte. De var, med andra ord, innan intervjun hade påbörjats informerade om den egna frivilligheten att delta samt anonymiteten som skulle råda i samband med publiceringen. Samtliga gav sitt samtycke och fick sina föräldrars godkännande till att delta vid intervjun. Elevernas namn är medvetet fingerade på grund av anonymitetskraven.

3.6 Tillförlitlighet

Den metod som vi har använt i denna uppsats är samma metod som Stukát starkt rekommenderar vad gäller kvalitativa undersökningar, nämligen intervjumetoden. Han menar att intervjuer kan ge forskaren mer uttömmande svar, samt att man genom tonfall, mimik och pauser kommer åt mer information om den intervjuades egentliga inställning och uppfattning om ämnet (Stukát 2005). När man talar om tillförlitlighet i en vetenskaplig text skiljer man på tre begrepp som är nära besläktade med varandra: reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

Reliabilitet handlar om pålitlighet. Att uppnå en reliabilitet kan vara svår att i kvalitativa undersökningar eftersom man i dessa fall studerar människor. För att kunna uppnå så hög reliabilitet bör man försäkra sig om att man tar hjälp av varandra för att minska risken för feltolkning. Eftersom intervjuerna i denna uppsats utfördes och bearbetades av enbart ena författaren är det tänkbart att ett visst bortfall förefaller i sammanställningen och tolkningen av svaren.

Vi är därmed medvetna om att, validitet som handlar om giltigheten på den tolkning man har gjort kan ha sina brister eftersom vårt arbete har varit uppdelat. Vi vill ändå gardera oss med att validiteten, vad gäller intervjuerna inte kan framställas som låg eftersom intervjuerna utfördes enskilt med de sex eleverna, under en och samma dag. Trots att eleverna redan i förväg informerades om intervjun syfte, hade de ingen som helst inblick i frågornas innebörd förrän vid själva intervjun. Eleverna har inte heller kunnat diskutera frågorna med varandra, då intervjuerna utfördes under en tvåtimmarslång lektion, där varje elev intervjuades i ungefär 20 minuter, för att sedan återgå till lektionen. Om vi nu i efterhand ser till helheten på uppsatsen är vi dock medvetna att validiteten hade blivit mycket högre, om arbetet mellan oss inte var så uppdelat. Det hade framförallt märkts på uppsatsens systematik.

Vad gäller generaliserbarheten avser vi inte med detta arbete att uppmuntra till någon generalisering av elevernas uppfattning, då generalisering är osäker, med tanke på att vi tog hänsyn till endast sex elever. Det som stärker vår generaliserbarhet är att valet av elever har skett genom lottning, där båda könen är lika representativa. Dock vågar vi påstå att elevers uppfattning av mobbning kan skilja sig, beroende på vilken årskurs de tillhör. Detta tror vi kan bero på elevers mognad, där vi misstänker att äldre elever har en annan syn på mobbning än yngre elever. Därför vill vi inte påstå att de intervjuade kan representera hela skolan.

4. RESULTAT

4.1 Sammanställning av elevernas svar

Nedan följer en sammanställning av hur de intervjuade ser på mobbningsfenomenet ur ett elevperspektiv. Härmed vill vi visa hur medvetna eleverna är angående mobbning i allmänhet samt den mobbning som pågår på deras skola. Vidare vill vi också visa hur stort förtroende eleverna känner för det åtgärdsprogram mot mobbning som tillämpas på skolan. De korta sammanfattningarna i texten åtföljs med elevernas citat för att ytterligare tydliggöra elevernas medvetenhet kring mobbning och för att ge läsaren möjlighet att bedöma vår trovärdighet. De namn som anges efter citaten är p.g.a. konfidenskravet påhittade.

4.1.1 Mobbning är något taskigt

Intervjun började med att eleverna ombads att redogöra hur de upplever mobbning, samt att exemplifiera den i så stor mån som möjligt. Att samtliga enades om att mobbning var en negativ företeelse, (taskigt och dumt som många uttryckte det) var utifrån deras svar ingen tvekan om.

- 1) ”Mobbning för mig är när man är tyken och taskig mot någon”, säger Kalle.
- 2) ”Det kan typ va att flera personer är elaka mot en”, uttrycker sig Stina.
- 3) ”Jag tycker att mobbning är taskiga och elaka saker”, menar Anna.
- 4) ”De kan va både psykiskt och fysiskt. Att personen inte mår skit dåligt och inte vågar gå till skolan”, säger Johan.

I elevernas redogörelse för vilka handlingar som räknas som mobbning kan man hitta olika svar. De flesta exempel kan förknippas med de fysiska och verbala formerna av mobbning. Något enstaka exempel går att hitta vad gäller den psykiska mobbningen (då den är svår att se). Dock förekommer inget exempel som kan kategoriseras som Internet-mobbning

- 1) ”Om någon slår en varje dag eller flera gånger om dan, eller om man retar en och knuffar en. Det är jobbigt när någon inte vill va med dig”, menar Elin.
- 2) ”Det värsta är när folk sprider rykten om någon, som inte är sanna. Jag har hört många såna. Jag har också sett när en har blivit instängd på toa och de ville inte släppa ut henne”, påstår Lisa som också säger att detta är ”typiskt tjejigt”.
- 3) ”Mobbning för mig är när någon blir instängd på toa eller inputtad i ett hörn, tar mössan/kepsen eller nåt annat och kastar runt den”, säger Pelle.
- 4) ”Mobbning är när man ger någon öknamn, kallar en taskiga saker, typ tönt, äckel”, låter Johan.
- 5) ”Mobbning kan la va allt, ja vet inte. När man är dum mot någon antar jag”, menar Pelle.

4.1.2 En gång är ingen gång, två gånger är för mycket

För att ytterligare förtydliga hur de ser på mobbning, blev de intervjuade tillfrågade inom vilka tidsramar en kränkande behandling fick pågå för att kallas för mobbning. Det intressanta är att många angav bestämt antal dagar som under vilken en person kunde bli ”mobbad” för att det skulle kallas för mobbning.

- 6) ”Jag tror ca 2-3 gånger”, säger Pelle.

7) ”2 gånger, för att 1 gång är ingen gång, 2 gånger är en gång för mycket”, menar Elin.

8) ”Minst 3 gånger eller flera gånger i veckan/månaden”, berättar Johan.

9) ”Om det förekommer varje dag tycker jag att det är mobbning”, uttrycker sig Lisa.

4.1.3 Hur synlig är mobbningen

Då vi tillfrågade de intervjuade ifall de kunde se om någon person blev mobbad fick vi återigen blandade svar. Svaren skiljer sig åt genom att vissa elever angav i sina svar att de tror att de vet hur en mobbad person ser ut.

1) ”Jag tror att man kan se på den personen att han är ledsen eller ensam”, menar Lisa.

2) ”Jag tror att man kan se det på personen genom blickar och om den ser t. ex ledsen ut”, håller Elin med om.

Utifrån elevernas svar kan man tydligt se att vissa elever utgår från egna erfarenheter och det som de själva har bevittnat som mobbning. Likaså framgår det ur svaren att det finns elever som inte anser sig kunna se en pågående mobbning.

3) ”Jag har sett om någon blir mobbad att den får blickar och ibland känner sig ful, dum, konstig och desperat”, påstår Anna.

4) ”Man kan höra folk ropa saker rakt ut, typ så att alla hör. Och ibland ser man folk knuffa på varandra”, säger Johan.

5) ”Nej, jag kan inte se om någon blir mobbad, men jag tycker synd om den som blir mobbad”, påstår Kalle.

6) ”Vaddå se, jag kan väl inte se om någon är ensam”, säger Pelle.

4.1.4 Den typiska mobbaren och hans offer

På vår följdfråga, där de intervjuade ombads att beskriva hur en typiskt mobbare och den som blir mobbad är, förklarar de flesta att mobbaren är en ”tuffing” på skolan med många kompisar. Många anger också svåra förhållanden hemma som ett troligt problem hos

mobbaren. Ett typiskt mobboffer är, enligt de flesta någon som helt klart är annorlunda. Många angav en annan religion som en möjlig anledning för att bli mobbad. De svar som är markerade 1-4 syftar på den typiska mobbaren, medan svaren markerade 5-8 avser det typiska mobbningsoffret.

1) ”En mobbare försöker vara tuff men han är osäker och saknar empati. Han har säkert dåligt förhållande till familjen”, uttrycker sig Kalle.

2) ”Han försöker vara tuff, klär sig häftigt och är ganska populär”, säger Pelle.

3) ”Jag tycker att en mobbare är taskig men kan vara snäll inuti, men typ har det svårt hemma”, tycker Anna.

4) ”Man kan vara snäll inuti fast har det svårt hemma så att de går runt och är ledsna eller arga”, tror Lisa.

5) ”Om man är blyg och ser annorlunda ut”, tycker Kalle.

6) ”De som inte är som alla andra och inte har så många vänner. De mobbade har annorlunda utseende, hudfärg, klädstil [...]”, påstår Johan.

7) ”Det kan va olika saker, men bara man är annorlunda och typ skiljer sig från alla andra blir man lätt mobbad. Om man är typ lång eller kort, tjock och fet, har fräknar [...]”, säger Pelle.

8) ”Ett typiskt mobboffer är kanske de som har en annan religion eller för de klär sig annorlunda eller för man kanske har tandställning eller inte kan säga ”r””, menar Lisa.

4.1.5 Vilka är orsakerna

Eleverna blev också tillfrågade att förklara vilka tänkbara orsaker som kunde ligga bakom att mobbning uppstår. Återigen håller de flesta med om att det mobbarens svåra hemmaförhållanden som är en bidragande orsak till att de börjar mobba.

1) ”De som mobbar kanske har det svårt hemma och vill sprida vidare det till andra barn så de också ska må dåligt”, påstår Elin.

2) ”Man kanske vill va tuff och imponera på kompisarna”, säger Pelle.

3) ”Man har säkert varit mobbad själv och vill få nån annan att må lika dåligt”, påstår Kalle.

För att ytterligare förtydliga elevernas ställning till mobbning blev de tillfrågade om de ansåg att det fanns tillfällen då mobbning var rättfärdigad. Samtliga påpekade att mobbning är en dum lösning till problem, men vissa av elever kunde förstå att vissa blir mobbade.

- 1) ”Att mobba någon är dumt, men vissa tigger ju om det. En tjej t. ex, hon är riktigt tyken mot alla och tror att hon är bäst på allt, men när någon säger nåt dumt till henne blir hon ledsen och skvallrar för lärarna”, berättar Anna.
- 2) ”Enda fallet jag kunde tänka mobba någon är om den mobbade mig. Jag vågar ju liksom ge tillbaka, vilket många inte gör. Annars tycker jag att mobbning är bara onödigt”, säger Johan.
- 3) ”Jag vet inte, det är svårt att svara på det”, menar Lisa och Elin.

4.1.6 Att våga ingripa -Hos vem ligger ansvaret ?

Utifrån intervjuerna går det också att utläsa hur eleverna ser på sitt eget och lärarens ansvar gentemot mobbning. På frågan om de skulle våga ingripa om de blev vittne till mobbning svarade samtliga att de tror eller t o m med största säkerhet skulle ingripa för att förhindra mobbningen.

- 1) ”Ja det skulle jag i såna fall om den slåss, för jag ser inte annars om den inte säger det”, uttrycker sig Pelle.
- 2) ”Jag tror att jag skulle våga säga till om någon mobba mig, om personen var mindre än mig”, tror Elin.
- 3) ”Ja, ja skulle säga till mobbaren, om han inte var för stor, stark eller vuxen”, säger Kalle.
- 4) ”Hade jag sett någon slå någon annan hade jag sagt till”, påstår Anna.

Man kan se att eleverna uttrycker en stark vilja för att förhindra mobbningen, men är ganska medvetna om vilka konsekvenser deras ingripande kunde föra med sig. På vår fölfråga om det finns tillfällen då de inte kunde tänka sig ingripa svarar samtliga intervjuade att de inte skulle ingripa vid slagsmål, samt när mobbaren är större, starkare och populärare, vilket han i de flesta fallen är. På frågan vem de tycker bör ingripa i sådana fall är alla överens om att det är lärarens ansvar.

- 5) ”Ja det finns tillräckliga där jag inte kunde ingripa...om personen var äldre än mig och populärare. Då är det lärarens uppgift, för de säger att vi ska berätta för dem”, menar Elin.
- 6) ”Om det är t.ex. slagsmål så kanske man inte vågar ingripa. Man vill ju inte bli slagen eller mobbad själv. Det får läraren göra”, berättar Lisa.
- 7) ”Ja, om mobbaren är bra på att slåss, stor eller vuxen. Då skulle jag bara ta kontakt med personens föräldrar och läraren”, säger Johan.

När vi bad de intervjuade förklara hur de tycker att Olweusprogrammet fungerar på skolan och vad som var bra och dåligt med det, uttryckte vissa missnöje mot det låga

ansvaret som de upplever att lärarna tar. Andra menade att eleverna borde ta mer ansvar och säga till oftare.

- 8) ”Jag tycker att det beror på lärare OCH på elever. De säger inte till ifall de ser någon blir mobbad. Lärare bryr sig inte i vissa fall, därför är det mycket mobbning på skolan. De borde ringa till föräldrarna så de får veta vad som händer på skolan [...]”, uttrycker sig Johan.
- 9) ”Jag tror att det beror på eleverna för de lyssnar inte. De bryr sig helt enkelt inte. De fattar inte hur allvarligt det är”, menar Elin.
- 10) ”Felet ligger hos eleverna. För många elever som mobbar kanske har problem hemma [...] Lärarna har inte tid att ta hand om så många”, tror Anna.
- 11) ”Jag tycker att både elever och lärare kan göra bättre ifrån sig. Eleverna måste våga säga till, men det är inte alltid lätt om ingen annan vill säga till. Lärarna snackar bara med de värsta mobbarna, men de fortsätter ändå”, berättar Kalle.
- 12) ”Lärarna borde göra mer för att stoppa mobbningen på skolan. Det är ändå de som är vuxna. Elever vågar inte”, tycker Pelle.

4.2 Sammanställning av de centrala budskapen i Olweusprogrammet

Utifrån våra metodologiska val så ska vi presentera de två analyskriterierna som vi uppfattar som signifikanta och försöka lyfta fram de centrala budskapen utifrån vårt syfte. Dessutom presenterar vi ovan nämnda kriterier på ett sådant sätt att det ska gå att jämföra resultatet med elevernas svar.

4.2.1 Lärarens roll

Lärarens roll finns med genom hela åtgärdsprogrammet. De delar vi presenterar här är det som motsvarar den tolkning som är relevant för vårt syfte om att lyfta fram de centrala budskapen i åtgärdsprogrammet.

Olweus börjar med att konstatera att *”implementering av åtgärdsprogrammet mot mobbning och asocialt beteende sker inte i ett vakuum, utan på en bestämd skola i klasser med dess elever och lärare.”* och fortsätter med att lyfta fram utbildarens eller lärarens roll i sammanhanget (Olweusprogrammet kapitel 1:2). Han skriver att *”en anledning till att fokusera på lärarens klassledarskap är att flera viktiga åtgärder i programmet är kopplade till den enskilda klassen, och att klassen som enhet betraktat är en central del för anti- mobbningsarbetet i denna modell”* (Olweusprogrammet kapitel 1:2). Vidare understryker han denna bärande tanke med att mena att *”det finns goda grunder för att anta att lärarens förväntningar på eleverna kan ha avsevärt påverkan på elevernas prestationer och beteenden i såväl positiv som negativ riktning”* (Olweusprogrammet kapitel 1:4).

Läraren blir helt den centrala gestalten i arbetet mot mobbning enligt Olweus, trots att han först lyfte fram både elever och lärare som premisser för åtgärdsprogrammet. Olweus hänvisar till tidigare forskning som han själv och andra gjort om vad som är kännetecknande för elever som utvecklar ett aggressivt reaktionsmönster. Då menar han skapandet av en god skolmiljö bygger på fyra principer: (Olweusprogrammet kapitel 1:9)

1. Värme, positivt intresse och engagemang från de vuxna
2. Fasta gränser mot oacceptabelt beteende
3. Konsekvent bruk av icke-fysiska, icke-fientliga negativa följder/konsekvenser vid regelbrott
4. Vuxna i skolan som fungerar som auktoriteter, åtminstone i vissa avseenden

Olweus utvecklar sina tankar om det klassledarskap. Han skriver att *"målet ska vara att utöva ett auktoritativt ledarskap som kännetecknas av en kombination av vänlighet, omsorg, fasthet och att använda sig av regler som är klara och acceptabla för alla i klassen"* men höjer samtidigt ett varnande tecken mot maktmissbruk (Olweusprogrammet kapitel 1:5). Om läraren vill få klassen att respektera honom/henne så är det viktigt att fara fram med en varsam och rättvis hand och *"för att läraren ska bli en reell, av eleverna accepterad auktoritet, är det av vikt hur han/hon utövar sin makt"* (Olweusprogrammet kapitel 1:5).

Vid flera tillfällen återkommer Olweus till regler och understryker att *"en viktig sida av lärarens klassledarskap är införandes av klassregler. Det finns en mängd aktiviteter under skoldagen som behöver regleras för att det ska kunna fungera någorlunda smidigt utan all för mycket oro och/tidsspillan."* och fortsätter med att *"målet ska vara att eleverna känner ett ansvar och förpliktelse till reglerna"* (Olweusprogrammet kapitel 1:6)

Olweus går in mer i detalj på hur läraren ska gå till väga i arbetet mot mobbning. Han börjar med en lista med förslag hur läraren ska fortskrida vid ett eventuellt mobbningsfall: (Olweusprogrammet kapitel 9:2-3)

1. Utöka observationerna för att se hur det de facto ligger till
2. Tala med sina kollegor om deras upplevelse av situationen
3. Be klassen svara på ett formulär med frågor om deras kamratrelationer.
4. Att göra korta personliga intervjuer med elever i klassen
5. Att ta kontakt med föräldrarna till det utsatta barnet

Om läraren genomför dessa åtgärder för att skapa sig en bild av situationen menar Olweus att *"kommer han/hon troligtvis ha en tillräcklig informationsgrund för att avgöra om den berörda eleven är mobbad eller inte, och om eventuella åtgärder bör verkställas"* (Olweusprogrammet kapitel 9:4).

Han avslutar det första kapitlet med att berätta att han inte tror att denna approach allena kan komma till rätta med alla problem som mobbningen innebär. Han skriver att *"allt detta talar för att en satsning på klassledarskap, som ett medel att motverka mobbning i skolan, sannolikt skulle ge begränsade resultat."* men om skolan även satsar på de andra åtgärder som är speciellt utformade för att mobbningsproblematik menar han att det kan ge goda resultat (Olweusprogrammet kapitel 1:8). Han lyfter även fram att för *"mindre*

goda klassledare är rimligt att anta att mitt åtgärdsprogram faktiskt kan bidra till att göra dem mera och bättre rustade som klassledare” (Olweusprogrammet kapitel 1:8)

Sammanfattning av ”lärarens roll”:

Olweus lyfter fram läraren som navet i arbetet mot mobbning och i detta så framhåller han att mobbningsarbetet utan klassledarskap med både en mjuk och en hård hand är dömt att misslyckas.

- 1) Läraren är central i arbetet mot mobbning
- 2) Lärarens förväntningar på eleven påverkar dennes resultat och beteende
- 3) Lärarens ledarskap skall vara en blandning mellan värme och tydliga regler
- 4) Läraren måste vara försiktig med hur hon/han utövar sin makt för att inte förlora sin auktoritet
- 5) Läraren skall få eleverna själva att känna ansvar för det gemensamt överenskomna
- 6) Läraren själv kan dock inte förhindra alla typer av mobbning utan skolan måste satsa på andra åtgärder för att komma åt helheten
- 7) Läraren bör systematiskt övervaka eventuella mobbningsfall

4.2.2 Reglernas roll

Olweus betonar också vikten av en gemensam värdegrund. Han kallar denna värdegrund för klassregler och det ska ligga som ett riktmärke för elevernas beteende.

Olweus program föreslår att varje klass och lärare ska sätta upp klassregler. Han föreslår en typ av klassregler som i princip kan *”skapa speciella <strukturer> eller mekanismer i en klass som kan bidra till att reducera och förebygga mobbning och liknande beteende”* och dessutom är *”oftast är klassmöten och klassregler något som är till stor hjälp vad gäller att bearbeta och lösa konkreta mobbningsproblem med identifierad mobboffer och mobbade”* (Olweusprogrammet kapitel 5:1). Olweus fortsätter sin diskussion om regler med att betona vikten av att eleverna får delta i diskussionen och att de regler han föreslår inte är skrivna i sten, även om de som han specifikt föreslår har visat sig vara väldigt effektiva i kampen mot mobbning.

De fyra klassreglerna som Olweus föreslår är följande: (Olweusprogrammet kapitel 5:2-3)

1. Vi ska inte mobba andra
2. Vi ska försöka hjälpa de elever som utsätts för mobbning
3. Vi ska även vara tillsammans med elever som lätt blir ensamma
4. Om du vet att någon blir mobbad skall vi tala om det för kontaktläraren (eller någon annan lärare) och de där hemma

Olweus utvecklar sedan sitt resonemang med att säga att *”även om begreppet mobbning i princip kan definieras förhållandevis entydigt, så är det ibland, i en konkret situation, svårt att avgöra om det rör sig om mobbning eller inte”* (Olweusprogrammet kapitel 5:3). Han talar därför om en *”gråzon”* där *”olika verklighetsuppfattningar gör sig gällande”* (Olweusprogrammet kapitel 5:4). Lösningen på detta definitionsproblem löser man bäst

genom att ha ”*som utgångspunkt att den enskilde individen bör ha tolkningsföreträde och rätt avgöra vad som är önskvärt beteende mot honom/henne från andra och vad han/hon inte vill att andra ska göra mot honom/henne*” (Olweusprogrammet kapitel 5:4). Eleven skall kunna markera när han/hon blir utsatt och säga ”*detta gillar inte jag*” och då ska eleven förvänta sig att det åtljyds (Olweusprogrammet kapitel 5:4).

Olweus poängterar det svåra med dessa gråzoner och framhåller att det inte är meningsfullt att försöka definiera denna gråzon heller. Han lyfter fram den enskilde individens upplevelser som riktmärke.

Vidare så talar Olweus om vikten av att de utsatta eleverna tydligt markerar sitt ogillande. Det är viktigt dels för den egna gränsdragningen och självkänslan samt för att undvika att hamna i ”*obehagliga och plågsamma upplevelser*” (Olweusprogrammet kapitel 5:5). Dessutom, menar Olweus, får det effekten att mobbaren (eller den som är allmänt aggressiv mot andra utan att vara mobbare á la gråzon) får ”*bättre förståelse för hur deras beteende uppfattas av andra*” och det kan hjälpa dem att ”*försöka lära sig att respektera andras känslor och reaktioner*” (Olweusprogrammet kapitel 5:5).

Allt ovan sagt så menar inte Olweus att eleven ska vara åläggas det egentliga ansvaret utan det är ”*de vuxna på skolan som har huvudansvaret för att införa, tydliggöras, öva och utöva, tillse och följa upp grundregel nr. 1 (”vi ska inte mobba andra”)*” (Olweusprogrammet kapitel 5:6)

Sammanfattning av ”reglernas roll”:

För Olweus är reglerna det mest effektiva instrument som skolan har för att skapa en god miljö där alla kan trivas. Det är viktigt att reglerna är accepterade och respekterade av alla inblandade. Regler kompletterar lärarens arbete genom att finnas där som ett riktmärke för vad som är acceptabelt när inte läraren är närvarande. Reglerna kan inte täcka varje situation utan de får vara tolkningsbara, där den utsatte avgör vart gränsen går.

- 1) Regelverk och strukturer kan motverka mobbning
- 2) Ett utarbetat regelverk ger instrument för att bearbeta ett existerande mobbningsfall
- 3) Eleverna bör vara med och utforma den enskilda klassens regelverk
- 4) Exakt vad mobbning är i varje enskilt fall är ibland oklart och där måste den utsatte eleven vara den som definierar vad som är vad.
- 5) Denne utsatte eleven skall med hjälp av regelverket sätta gränser för vad som är ok för andra att göra mot denne.
- 6) Regelverket skall skydda både den utsatte eleven och hjälpa mobbaren att känna empati för andra och se sig själv utifrån.

4.2.3 Vad är mobbning och vad det beror på

Enligt Olweus är definitionen av mobbning att ”en person är mobbad han/hon upprepade gånger under en viss period är utsatt för negativa handlingar från en eller flera andra personer” (Olweusprogrammet kapitel 3:10) (som också framgår av litteraturgenomgången ovan av Dan Olweus forskning). Olweus stannar dock inte vid detta utan listar tre ytterligare faktorer för att förklara ovan nämnda definition: (Olweusprogrammet kapitel 3:11

1. Det rör sig om aggressivt eller elakt beteende
2. Det upprepas och pågår över en viss tid
3. I en mellanmänsklig relation som präglas av obalans i styrke- och maktförhållandet

Han betonar också att det kan vara svårt att skilja mobbning från retande och kiv. Normalt sett är inte detta mobbning men om den som blir utsatt för det upplever obehag och det trots allt fortsätter kan det också klassificeras som mobbning.

Olweus försöker utifrån sin forskning klassificera olika typer av mobboffer och mobbare (Olweusprogrammet kapitel 3:13-16). Han menar att det finns karaktäristiska drag men samtidigt betonar han att det inte är allmängiltigt i alla fall. Mobboffren klassificeras enligt ”passiva och underdåniga” och ”provocerande” där olika egenskaper tillskrivs var grupp. Olweus pekar på att mobbningen ser annorlunda ut gentemot de olika typerna av mobboffer. Mot de ”provocerade” mobboffren är exempelvis ofta hela klassen inblandad i trakasserierna. Mobbarna å andra sidan kännetecknas, enligt Olweus av ett starkt behov att dominera andra, mer positiv inställning till våld, de är mer hetsiga och impulsiva och de har svårt att underordna sig regler och auktoriteter.

Motiven till mobbning hos mobbarna varierar enligt Olweus men forskningen pekar enligt honom på tre sammanflätade anledningar: (Olweusprogrammet kapitel 3:16)

1. Behov att dominera
2. Konfliktyllda familjeförhållanden
3. Materiella och psykologiska vinster

Även vissa gruppmeکانismer kan enligt Olweus förklara varför mobbning pågår. Exempelvis så kan en populär elev få andra elever med sig i att mobba en annan elev eller att när inte regelbrott får konsekvenser av vuxna och lärare sänker det spärren mot aggressiva tendenser (Olweusprogrammet kapitel 3:17).

Olweus slår även hål på en del myter om vad mobbning är. Hans forskning har visat på att mobbning inte är ett resultat av konkurrens och betygshets. Den har även kommit fram till att det inte finns något samband mellan familjens socialgrupp och sannolikheten att mobba eller att bli mobbad (Olweusprogrammet kapitel 3:18).

Slutsatsen som Olweus drar är dock att trots att personliga egenskaper tillsammans med fysisk kraft väl kan utveckla mobbningsproblem (antingen som mobbare eller mobboffer) men i slutändan är det omgivningens förhållning och rutiner som är det avgörande för hur det kan utvecklas på en enskild skola (Olweusprogrammet kapitel 3:18-19).

Sammanfattning av vad mobbning är och vad det beror på:

Mobbning är att utsätta någon annan för upprepade trakasserier, på ett sätt som den utsatte finner obehagligt. Anledningen till att det kan ske kan vara olika anledningar, exempelvis dåliga hemförhållanden mobbaren eller ett provocerande förhållningssätt hos den mobbade. Oavsett anledningen så är det omgivningens vuxna som avgör hur stor plats detta destruktiva beteende får ta.

5. ANALYS AV RESULTATET

5.1 Analysen av elevsynen på mobbning

Nedan följer en analys och bearbetning av elevsvaren. Dessa är indelade i tre kategorier, som följer samtliga analyser som en rödtråd och för att tillmötesgå kravet på struktur och systematik.

5.1.1 Synen på vad mobbning är

Ett bra sätt att ta reda på hur elever uppfattar mobbning är att be dem att konkret exemplifiera mobbning, d v s vilka kränkande handlingar de klassificerar som mobbning. De exempel som vi har fått stämmer i stora drag överens med det som kallas fysiska och verbala kränkningar, samtidigt som den psykiska mobbningen och Internet- mobbningen knappast nämns. Då dessa former av mobbning är svårt igenkännbara till skillnad från den fysiska och verbala mobbningen är det troligt att eleverna i sina svar utgår från den mobbning som är synlig. Johans övergripande svar på frågan skulle troligtvis kunna tolkas som en syftning på den psykiska formen av mobbning: ”De kan va både psykiskt och fysiskt. Att personen inte mår skit dåligt och inte vågar gå till skolan”. För dem få som har angivit den psykiska mobbningen som ett alternativ, kan man tänka sig att dessa har någon gång själva blivit drabbade av den, medan för dem som uppger varken psykisk- eller Internet- mobbning som exempel, är de troligtvis något okända för dessa elever och därför inte exemplifieras som mobbning.

Tittar man på vilka svar de intervjuade har givit på frågan inom vilka tidsramar en kränkande behandling fick pågå för att kallas för mobbning, kan man se att eleverna är medvetna om att mobbning är en handling som sker över tid. I vissa fall kan svaren upplevas som tveksamma, men överlag har de flesta elever angivit liknande tidsramar, 2-3 gånger i veckan under en längre period. Detta tyder på att eleverna troligtvis inte upplever enstaka handlingar som mobbning.

De flesta elever är dessutom rörande överens om att det är möjligt att se på någon om denne blir mobbad. Detta sagt så förstår eleverna inte att någon kan vara ledsen eller ha något tomt i blicken utan att vara mobbad vad det verkar. Detta är naturligtvis symptomatiskt för deras ringa ålder men det visar också på en grundläggande problemställning eftersom de enbart förstår mobbning som något som syns, vilket återigen förklarar det som nämnts ovan, att psykisk- och Internet mobbning är svårast att upptäcka. Dessutom är några elever helt oförstående inför frågan att se om någon annan utsätts för kränkande handlingar.

5.1.2 Synen på orsakerna till mobbning

Angående orsakerna till mobbning angav samtliga elever mobbarens eventuella svåra hemförhållanden som en anledning till att man börjar mobba andra. Utifrån deras svar kan man se att eleverna har utvecklat en vilja att förstå även mobbarens situation, trots att det är denne som åsamkar lidande hos sina offer. Att de intervjuade har angivit svåra förhållande som svar på frågan om orsaker till mobbning tyder på att de antingen har utgått från egna erfarenheter eller använt sig av ett standardsvar som idag ofta används till att förklara våldsamma mänskliga beteenden i samhället. Vidare har några av de intervjuade angivit mobbarens behov av att vara tuff som en anledning till att mobba. Pelles exempel visar hur han uppfattar varför vissa börjar mobba: ”Han försöker vara tuff, klär sig häftigt och är ganska populär”. Kalle tror däremot att det beror på att ”man har säkert blivit mobbad själv och vill få någon annan att må lika dåligt.”

De intervjuade är också medvetna om att det finns mobboffer, som p g a sitt aggressiva och uppretande beteende själva provocerar fram mobbningen, men håller fast vid att mobbning är ”något dumt”, men att ”vissa tigger om den”, som Anna berättar. Vidare fanns det elever som inte kunde ge något svar alls på den frågan. Dessa är svåra att ta med i beräkningen i analysen då man inte vet vad som döljer sig bakom deras ”ovetande”.

Det är framförallt personer som ”sticker ut ur mängden”, d v s är annorlunda som av de intervjuade beskrivs som det typiska mobbningsoffret. De ”annorlunda” egenskaperna tillskrivs för det mesta den mobbades utseende, en annan religion, samt sättet denne talar på. Att de intervjuade visar en god kännedom kring de två mobbningsaktörerna tyder på att mobbning inte är något främmande för dem. Man kan tänka sig att många utgår i sina svar från egna erfarenheter, där de refererar antingen till sig själva eller sina vänner.

5.1.3 Synen på elevens samt lärarens ansvar

Utifrån de svar som vi har fått på frågan angående om de intervjuade skulle våga ingripa om de blev vittne till mobbning, har elevernas åsikter visat sig vara kluvna. Visserligen lyfter de fram sitt eget moraliska ansvar att gripa in och skydda den som blir utsatt, samtidigt som man utifrån svaren kan utläsa att detta var möjligt, endast OM mobbaren var mindre och inte bra på att slåss. I motsatta fall, där mobbaren är större, populärare, bra på att slåss, äldre eller vuxen skulle de tillfrågade inte ingripa. Likaså kan man utifrån de intervjuades tonfall konstatera att en viss osäkerhet gömmer sig bakom deras svar. Samtliga som gav ett positivt svar upplevde inte vi som övertygande och därför är vi tveksamma om dessa överhuvudtaget skulle våga ingripa i en eventuell mobbningsituation.

På frågan angående hur de intervjuade ställer sig mot Olweusprogrammet på skolan och vilka eventuella brister det har, kan vi se att eleverna återigen är medvetna om bristerna i sitt egna, samt lärarnas ansvar har eleverna kommit med blandade svar. Dock kunde vi

utläsa att många ansåg att det mesta av ansvaret vilade på lärarnas axlar. Lärarna beskylls för att ”inte ha tid”, ”inte bryr sig” tillräckligt, ”borde göra mer för att stoppa mobbningen”. På samma sätt läggs skulden på elever som ”inte vågar säga till”, men vi ställer oss ändå frågande till hur stort ansvar elever anser att de egentligen har gentemot mobbning. Detta har återigen att göra med elevernas medvetenhet kring det egna ansvaret och deras egna roll som passiva åskådare. I en situation där ansvarstagandet framställs som otydligt, vilket vi kan uppleva i detta fall, är det lätt att ansvaret läggs på de personer som har den ledande ställningen. Detta kan också vara ett sätt från elevernas sida att befria sig själva från ansvaret.

5.2 Analys av synen på mobbning i Olweusprogrammet

Nedan följer en analys och bearbetning av svaren från textanalysen. Dessa är indelade i tre kategorier, som följer samtliga analyser som en rödtråd.

5.2.1 Synen på mobbning

I Olweus åtgärdsprogram, liksom i hans forskning, är definition av mobbning tydligt definierad. Det är på vad han funnit i sin forskning att vara den minsta gemensamma nämnaren för alla typer av upprepade trakasserier som kan klassas som mobbning. Det finns många fördelar med att ha en klar definition av begreppet men samtidigt, som han själv påpekar, så är gråzonen stor. Där uppstår en problematik eftersom det är den enbart utsatte som har tolkningsföreträde. Det är problematiskt för den situation av misstro som kan uppstå utifall det finns andra bakomliggande relationer som påverkar dennes upplevelse av en situation men å andra sidan finns det ingen annan som bättre kan avgöra om han eller hon far illa av någon annans beteende.

Olweus ser mobbning som en företeelse som uppstår i mänskliga relationer när det inte finns tillräckliga ramar och regler som håller trakasserier i schack. I och med denna utgångspunkt så försvinner på sätt och vis det individuella ansvaret hos mobbaren och mobboffret, eftersom det är ”systemet” som ska klara av att hålla nere och lösa destruktiva tendenser bland eleverna.

Fortsättningsvis är definition tillsammans med reglerna ett instrument för klassledaren eller läraren som ser till att det faktiskt ska fungera i praktiken. Olweus betonar starkt rollen som läraren har som förebild för hur de interpersonella relationerna i en klass utvecklas.

5.2.2 Orsakerna till mobbning

I åtgärdsprogrammet så diskuterar Olweus överhuvudtaget väldigt lite om mobbningens orsaker i andra ordalag än som en konsekvens av en alltför förlåtande omgivning.

Olweus lyfter vid ett tillfälle fram olika förklaringsmodeller för varför mobbning kan uppstå på individnivå. Där lyfter han fram två olika sorters mobboffer där deras eget beteende kan vara en förklaring för mobbningens uppkomst. Han visar även på vilka faktorer som kan vara avgörande för att någon blir en mobbare, som till exempel taskiga hemförhållanden. Som en ytterligare aspekt visar han också på en gruppsykologisk ansats för att förklara uppkomsten. Han avslutar dock med att säga att det är bara en förklaring som tillsammans med skola och lärares passivitet kan vara aktuell.

Således kan Olweus åtgärdsprogram sägas vara en blandning mellan den gruppsykologiska och värdepedagogiska modellen som Granström presenterar. Åtgärdsprogrammet är en uppmaning till att skapa en värdegrund där den som är avvikande inte blir utsatt och att det finns ett regelverk att se till att ingen far illa.

5.2.3 Elevens och lärarens ansvar

Ansvarsfördelningen är klar i åtgärdsprogrammet. Eleven kan vara ansvarig för att säga ifrån och att sätta gränser för vad som är ok men där slutar också elevens ansvar. Olweus talar inte om mobbaren som ansvarig för att mobbning uppstår utan att det är faktorer som möjligtvis förklarar varför denne agerar så aggressivt.

Allt ansvar hamnar hos läraren och hos skolan. Läraren i sin roll som klassledare måste se till att dels skapa ett gott klimat genom klara regler och riktlinjer, och han eller hon måste fullfölja regelverket med logiska konsekvenser. Dessutom måste läraren vara uppmärksam ifall någon far illa i klassen genom olika typer av observationer. Skolan å sin sida måste arbeta fram en gemensam värdegrund som ska leda arbetet mot mobbning och hjälpa lärarna i att följa regelverket. Dessutom måste skolan se till att resurser läggs till att utbilda i åtgärdsprogrammet och vidareutveckla dessa kompetenser kontinuerligt.

I lärarens ansvar ligger också att låta eleverna få föra sin talan. Den makt som läraren utöver måste upplevas som rättvis, annars kan auktoriteten få motsatt effekt, där elever istället revolterar mot överheten. Att på ett ansvarsfullt sätt låta eleverna få påverka skolmiljön, regelverket mot mobbning och få delta i klassamtal kring mobbning är viktigt.

6. AVSLUTANDE DISKUSSION

Syftet med denna uppsats var att undersöka hur elevernas uppfattning om mobbning skiljer sig från den allmänna uppfattning som representeras här av Olweusprogrammet. De frågor som ligger till grund för vårt syfte är:

- Hur uppfattar eleverna mobbning?

- Vilket är det centrala budskapet i Olweusprogrammet?
- Hur överensstämmer elevernas uppfattning med programmets budskap?

Då våra frågor är av olika karaktär har vi redan i analysen redogjort för de två första analyserande frågeställningarna medan den tredje diskussionsfrågan väntar på sitt svar. Nedan följer den avslutande diskussionen som bygger på frågan om hur det överensstämmer och dessutom tänker vi ha en avslutande diskussion om värdet av vår analys för framtida forskning

6.1 Hur överensstämmer elevernas uppfattning med programmets budskap

För de flesta barnen är skolan en plats där man inhämtar nödvändig kunskap samt lär sig skapa kontakter med andra barn, något som starkt bidrar till deras utveckling både på den kunskapsmässiga men också på det sociala planet. Samtliga styrdokument som gäller på våra skolor åsyftar att värna om elevens bästa, så att denne ska känna sig trygg och välkommen till den plats där den tillbringar den mesta av tiden. Euler menar att i ett sådant utvecklingsstadium, där många olika individer med olika behov och bakgrund möts inom ett begränsat område, är det dock omöjligt att undkomma att olika mänskliga konflikter uppstår. I denna uppsats har vi riktat uppmärksamheten mot en av de allvarligaste företeelserna på skolan som bygger på negativa attityder hos individer, nämligen mobbning. Att mobbning ständigt gör sig närvarande i skolorna resulterar i att många elever inte får samma möjlighet att tillgodogöra sig kunskap och utvecklas socialt. Elever som utsätts för kränkande behandlingar bromsas in i sin utveckling och istället tvingas ägna all sin uppmärksamhet åt sin utsatthet. Att man uppmärksammat allt fler mobbningsfall har resulterat i att allt fler har öppnat upp sina ögon mot problemet. Man försöker på olika sätt komma till rätta med problematiken, dock har det visat sig vara ett svårhanterligt problem. Vi vill i denna uppsats belysa elevers egna uppfattningar kring mobbning och hur dessa stämmer överens med den uppfattningen som skildras i Olweus åtgärdsprogram mot mobbning. Nedan följer en diskussion av resultatet av våra analyser, som i sin tur delas in i tre delar utifrån vår tredje frågeställning:

- Hur överensstämmer elevernas uppfattning med programmets budskap?

6.1.1 Synen på mobbning

Om man tittar på hur eleverna talar om och upplever mobbning kan man se att de i stora drag utgår från sina egna erfarenheter, d.v.s. den mobbning som de antingen upplevt eller bevittnat. Det är naturligtvis rimligt med tanke på deras låga ålder och avsaknad av referensramar. Eleverna är medvetna om att mobbning är ett problem och att skolkamrater far illa. Att mobbning var en negativ företeelse var utifrån deras svar ingen tvekan om. Tittar man istället på hur Olweus definierar mobbning kan man se att det inte finns några egentliga motsättningar mellan eleverna syn och Olweus definition. Han beskriver mobbning som ett ”aggressivt eller elakt” beteende. Det som kan sägas är dock att eleverna i sina svar fokuserar helt på de individuella trakasserier som en person står för medan Olweus definition av mobbing omfattar både den enstaka individen och gruppvisa trakasserier. Utifrån elevernas svar kan man också utläsa att de upplever

mobbing som en handling som sker över tid, vilket också Olweus håller med om. Elevernas syn på mobbing uttrycker sig även i deras förmåga att kunna känna igen när någon utsätts för mobbing. De utgår främst från de signaler som en person sänder ut när han eller hon är ledsen, men sanning är såsom Olweus uttrycker mer komplicerad än så. Olweus menar att läraren måste genomföra en systematisk undersökning för att få en tillräckligt god informationsgrund för att avgöra om den berörda eleven är mobbad eller inte. Detta kan ses, enligt Leyton som en del av hur eleverna uppfattar de kommunikationssignaler som den som de uppfattar som mobbad sänder. Även Gunnarson skriver att miner, gester, kroppshållning m.m. är centralt för vilka signaler som en annan individ uppfattar, och det ger en viss tilltro till elevernas vilja att kunna uppfatta hur andra elever känner sig.

Angående exempel på mobbing som eleverna uppgett i sina intervjusvar finner vi en viss samstämmighet. De talar över lag om mobbing som en fysisk eller verbal företeelse. I och med detta upplever vi att elevernas uppfattning är begränsad till två olika mobbningsformer, vilket är bristande då man enligt forskningen kan skilja mellan fyra olika typer av mobbingen. Olweus å andra sidan skriver inte i sitt program om exempel på mobbing utan betonar istället det kan vara svårt att skilja vad som är mobbing och vad som är retande och kiv.

6.1.2 Orsakerna till mobbing

Vad gäller orsakerna till mobbing kan vi se tydliga skillnader mellan elevernas synsätt och det som skildras i Olweusprogrammet. Medan eleverna betonar mobbarens svåra hemförhållanden som en tänkbar orsak, lägger Olweus tyngdpunkten på omgivningens bristande ansvar i form av passivitet. Härmed belyser de en av Kjell Granströms teorisammanfattningar över orsakerna till mobbing, där den psykoanalytiska modellen står i fokus. Han menar att svåra hemförhållanden förknippas med ovannämnda modellen och kan hos barn utlösa allvarliga brister i utvecklingen, som t. ex kan leda till att barnet hävdar sig genom att kränka andra. Detta kan man också jämföra med Eulers grundläggande behov, som han menar behöver vara tillgodosedda för att en individ ska kunna fungera "normalt" i alla avseenden. Visserligen håller Olweus med om att det finns kännetecken som är typiska för mobbaren och mobboffret, men det är inte det som är förklaringen till varför mobbing uppstår. Det kan bara tjäna som en förklaring till varför just en individ mobbar eller bli mobbad. Vi anser att elever i sjätte klass sällan är kapabla att förstå det komplexa mönstret bakom orsakerna till mobbing, utan de kan bara se symptomen. Vi misstänker också att många av eleverna är matade med klyschor kring ämnet mobbing att när en fråga ställs så återupprepas dessa klyschor utan eftertanke. Det gör att svaren blir svårare att värdera i vår uppfattning. Vi hoppas dock att våra samtalsintervjuer lyckats mana till eftertanke så att svaren vi fått är tillförlitliga och genomtänkta.

Några av eleverna försöker hitta förklaringar i annat än bara mobbarens hemförhållanden genom att lyfta fram mobbarens behov att verka tuff eller för han är ledsen på grund av att han blivit mobbad själv. Olweus diskuterar också olika förklaringar till att mobbing uppstår men han är övertygad om att det är brist på regler och brist på konsekvenser för regelbrott som är den egentliga förklaringen. Med tanke på det som står i de lagar och

bestämmelser vad gäller sanktionsåtgärder misstänker vi att de inte tillämpas i den utsträckning som de borde i den svenska skolan. Därför anser vi att Olweus resonemang om skolornas passivitet är hållbart men det kan dock upplevas något enspårigt i sin enkelhet. Vi tycker däremot att mobbning beror på ett samspel av flera faktorer. I den mån kan vi delvis acceptera elevernas åsikter kring orsakerna till mobbning.

Eleverna är dock inte enbart fokuserade på mobbaren utan menar att mobboffret själv kan bidra till problematiken genom sitt provocerande beteende. Elevernas svar går att diskutera utifrån Granströms socialpsykologiska modell som går ut på att ”syndabocken betar sig på ett sätt som inbjuder till att bli måltavla för de övrigas attacker”. Denna teori håller även Olweus fast vid och menar att det ofta handlar om överbeskyddade barn.

6.1.3 Elevens och lärarens ansvar

Med utgångspunkt från elevernas svar kunde vi uttyda att de kände en moralisk förpliktelse att hjälpa att motverka att andra far illa men i realiteten insåg de flesta eleverna att denna vilja att hjälpa var villkorlig. Med andra ord kan eleverna tänka sig ingripa i en mobbningsituation så länge de inte riskerar att bli drabbade själva. Eftersom lärarna har den ledande positionen anser eleverna att det är lärarna som borde ta en större del av ansvaret. Det är betryggande att veta att samtliga svar tyder på att det råder en medvetenhet hos eleverna om vad som bör göras, men också att verkligheten är annorlunda. Höistad menar att det är centralt för den sociala utvecklingen att hantera sin rädsla för förnekelse och avvisning och därför kan eleverna svar vara mer hoppfulla än något annat. Att stå sig upp emot en populär mobbare kan vara nästintill omöjligt. Höistad betonar dock att det absolut finns de som väljer att gå sina egna vägar, men detta kan också leda till de i sin tur blir offer för mobbning.

För att en positiv anda ska kunna råda i skolorna förutsätts det att alla berörda tar sitt ansvar och tillsammans främjar den goda miljön. Samtliga styrdokument behandlar vilket ansvar rektorn, läraren samt eleverna har. Visserligen har de två förstnämnda det övergripande ansvaret, men den enskilda elev har inte bara rättigheter utan också skyldigheter gentemot sin skola. I Lpo-94 framgår tydligt och klart att ”elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större ansvar för det egna arbetet och för skolmiljön...”, vilket omfattar både den fysiska och psykiska miljön.

Olweus stämmer delvis in i det som Lpo 94 lyfter fram angående vem som har huvudansvaret. Dock tillskriver han inte eleven något större ansvar, utan menar att det är lärarens plikt att se till att eleverna fullföljer sina åtaganden och skyldigheter. Detta bör enligt Olweus ske genom ett väl utvecklat regelverk, som måste uttolkas och följas av varje individ. Vi ställer oss frågande till om detta är det rätta sättet att hantera barns negativa attityd i skolan. Liksom Euler anser vi att regler ofta blir föremål för den egna tolkning, som bygger på individens syn på livet, attityder och uppväxtförhållanden m.m. Leyton menar att i en kommunikationsprocess som denna kan ord (eller regler i detta fall) tolkas olika av olika människor. Den individuella tolkningen av reglerna kan medföra att de inte efterföljs av alla individer. Utifrån vår egna erfarenhet vågar vi påstå att särskilt barn har svårigheter att följa regler.

Vi vill påpeka att det är en stor skillnad på det som lärarna utråder bakom stängda dörrar och det som utspelar sig offentligt, framför elevernas ögon. Mycket av arbetet mot mobbning sker just i möten där elever inte deltar och därför kan de inte väntas förstå helheten.

Avslutningsvis drar vi slutsatsen att eleverna har lite grumlig bild av mobbning. Mycket i undersökningen tyder på att det råder brister i deras kunskap kring fenomenet och deras egna ansvar gentemot mobbning, där många väljer att lägga ansvaret på lärarna. Elevernas medvetenhet sträcker sig så långt som mobbningen är synlig (verbal och fysisk mobbning), samt de egna erfarenheter som de kan referera till. Undersökningen har visat att deras uppfattning kring de bakomliggande orsakerna och konsekvenserna av mobbning är begränsad. Eleverna är väldigt pragmatiska gentemot mobbning och det ger utslag på deras svar som är jordnära. Enligt Euler von Göran så lär barnen främst av varandra och därför kan denna pragmatism vara bra för att komma till rätta med mobbningsproblematiken genom att skapa en miljö där det enbart är accepterat att vara "schysst" mot sina skolkamrater.

6.1.4 Förslag på vidare forskning

Den forskning som har gjorts om mobbning i skolan bygger i största delen på de individer som anses vara direkt kopplade till handlingen, nämligen barnen. Tittar man på den forskning som finns idag om mobbning inser man ganska snart att perspektivet är detsamma, d v s väldigt begränsat. Därför tycker vi att det skulle vara intressant att man i framtida forskning uppmärksammar vuxnas roll i mobbningssituationer. *Hur förhåller sig vuxna till mobbning bland barnen, samt hur väl utbredd mobbning är bland vuxna* är några frågor som vi hoppas på att bli behandlade i den yra av diskussioner om mobbning.

7. Litteraturförteckning

Esaiasson, Peter – Giljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wägnerud, Lena (2003). *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts förlag.

Euler, von Göran (1978) *Om observationer*. Lund: Berlings.

Gilje, Nils – Grimen, Harald (1992). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Uddevalla: Bokförlaget Daidalos.

Gunnarsson, S Olof (1990). *Kommunicera är nödvändigt*. Sipu Förlag.

Höistad, Gunnar (2002). *Mobbning och människovärde- Om Förtryck, utanförskap och vad vi kan göra*. Göteborg: Gothia.

Höistad, Gunnar (1994). *Mobbning, En bok om att förebygga, upptäcka och stoppa mobbning*. Informationsförlaget.

Kvale, Steinar (2002). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Leyton, A. C. (1970). *Att kommunicera*. Stockholm: Strömbergs bokförlag.

Olsson, Christer (1998). *Mobbning och våld i verkligheten*. Partille: Christer Olsson och Warne Förlag.

Olweus, Dan (1999). *Mobbning bland barn och ungdomar*. Stockholm: Rädda Barnen.

Olweus, Dan (1991). *Mobbning i skolan – Vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Liber.

Olweus, Dan. *Olweusprogrammet*

Sharp S & Smith P. K (1996). *Att förstå sig på mobbning, Strategier mot mobbning. En praktisk handbok för lärare*. Lund: Studentlitteratur

Stukat, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Styrdokument:

Utbildningsdepartementet, (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94*.

Artiklar:

Bliding Marie (2002). *Vad betyder mobbning? Om mobbningsbegreppet och den praktiska vardagen*. Bo Andersson & Solveig Hägglund (red.).

Granström, Kjell (2004). *Ett månghövdad vidunder*. Stockholm: Pedagogiska Magasinet, 2004:3, Lärarförbundet

Internetkällor:

www.friends.se 2007-04-30

www.skolverket.se 2007-05-05

Vetenskapsrådet, Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning: <http://vr.siteseeker.se/?charset=UTF-8&q=forskningsetiska+principer>
2007-05-09

Bilaga

Frågor som ställdes vid intervjun

1. Vad är mobbing för dig?
2. Kan du ge exempel på olika typer av mobbing?
3. I stort sett alla skolor förekommer någon form av mobbing. Vilken typ av mobbing förekommer på din skola eller t o m i din klass?
4. Hur många ggr ska någon, enligt dig behöva utsättas för ”kränkning” för att det ska kallas mobbing?
5. Tycker du att du kan se om en person blir mobbad? Förklara i sådana fall hur.
6. Varför tror du mobbing uppstår?
7. Vilka blir lättast offer för mobbing? Beskriv gärna hur ett typiskt mobboffer är för dig!
8. Varför tror du blir någon mobbare?
9. Beskriv gärna hur en mobbare är enligt dig!
10. Skulle du våga ingripa om du blev vittne till mobbing? I sådana fall hur!
11. Finns det några tillfällen då du inte kan tänka dig ingripa?
12. Varför tror du är vanligt att människor väljer att inte ingripa i en konflikt?
13. Vad skulle du själv göra om du blev mobbad?
14. Tycker du att Olweusprogrammet är ett bra sätt att förebygga mobbing på?
15. Vad tror du beror på att mobbing fortfarande förekommer på skolan, trots att skolan har valt att aktivt motverka mobbing? Beror det på brister i ”olweusprogrammet” eller beror det på lärarna eller ligger felet hos eleverna? Utveckla gärna ditt svar!